

100

128310

א ר כ י ו ן י ד ו ש ם
ש ע ר ה ע ד ו ת

מוסר העדות : כנף (נ'נח) ויקטור (ויטוריו) :
 חטיבה : 0.3 : עדויות יד ושם
 מספר תיק : 9960 : מספר קלטת : 033C/4984
 מתאריך : 13/10/1996 : עד תאריך : 13/10/1996

תוכן העדות : כנף (נ'נח) ויקטור (ויטוריו), יליד TUNIS, תוניסיה 1918.
 פרטים על עסוקיו של האב ב-TUNIS; 1925 - חזרת המשפחה ללוב; פרטים
 על למודיו של העד בבית הספר האיטלקי; לימודים בתלמוד תורה; 1937 -
 הסלת צו כנגד הדת היהודית ע"י השלטון האיטלקי; תאור עבודתו של העד
 כסוכן ויחסיו ההדוקים עם הקצין האיטלקי ויואלדי; 1939 - 1940 -
 הפנות BENGHAZI ע"י בעלות הברית; מעבר העד ומשפחתו ללינה בכפר
 JAMONIS; פרטים על קשיום באספקת מזון; פלישת הבריטים ל-BENGHAZI;
 מלחמתם של המוסלמים באיטלקים; תפיסתו של העד ע"י הבריטים וכליאתו
 במחנה כ-TOBRUK; שחרורו לאחר מספר חודשים עם יהודים נוספים; העברתם
 המקרית למצרים; סיועו של מוריס מוסרי לעד; סירובם של הבריטים
 להנפיק סרטיפיקטים לעד ולחבריו; התגייסותו לצבא הבריטי; שליחת
 הקבוצה למחנה סרפנד בארץ ישראל ול-BAGHDAD. 1941 - החזרתם
 ל-ALEXANDRIA; הינצלותו של העד מטביעת אניה צבאית ב-MALTA; עבודתו
 של העד כמתורגמן לאיטלקים ב-CAIRO במחנה עבסיה; פגישתו של העד עם
 השיך סידריס מלובני. 1941 - 1942 - פלישת הגרמנים ללוב. 1943 -
 שחרורו של העד מהצבא וקבלת מידע על חסול משפחתו במחנה GIADO. 1943 -
 עלייה בלתי ליגאלית של העד לארץ; עבודות שונות של העד; 1945 -
 נישואין. השתתפותו של העד בפעולות "מחתרת הלחי".

אין הנבלות על השמוש בחומר

ח ת י מ ת ה ע ד

ת א ר י ך

9960/93

סרט מסי 033C/4984

- 1 -

ויקטור כנף

שם המרואיין : ויקטור (ויטוריו) כנף (גינח)
שם המראיינת : שירה שושנה כרמון
תאריך הראיון : לי בתשרי תשנ"ז - 13.10.96
שם המדפיסה : בתיה שטהל

שמות מקומות:

טריפולי (לוב) - Tripoli

טוניס (טוניס) - Tunis

בנגזי (לוב) - Benghazi

גמיניס (לוב)

בארצ'י (לוב)

דרנח (לוב) - Damah

קואפ'יה (לוב)

טוברוק (לוב) - Tobrouq

קהיר (מצרים) - Cairo

אלכסנדריה (מצרים) - Alexandria

קאסאסון (מצרים)

סרמנד (ארץ-ישראל)

בגדד (עירק) - Baghdad

חבניה (עירק)

מלטה - Malta

גיאדו (לוב) - Giado (Judo)

מארסא מאטרואח (מצרים)

אנשים:

הרב עמוס פלח (מלוב)

ויואלדי - קצין בחיל האויר האיטלקי

חאמים זוארץ (מ-Damah - לוב)

חשייך סנוסי סְדָרִיס

מוריס מוסרי (בנקאי מאלכסנדריה)

קופלר (מפקד יהודי בצבא הבריטי)

חכים אליהו הייז

אליחו בין צורי הייז

משפחת בוארון (מצרים)

מוסוליני

לורד מוין

ברנדוט

עמר מוכתר - מוסלמי מבנגזי - נלחם נגד האיטלקים בתקופת מלחמת העולם.

ש: אתה יכול להתחיל לספר על כך שנולדת בטוניס (Tunis), ואיך התגלגלו הדברים.
 ת: אבא שלי עבר מטריפולי (Tripoli) (לוב) לטוניס. בטוניס הוא חקים איפה שהצרפתים חפרו באדמה, והוציאו מתצבים מהאדמה, היו שם אלפי פועלים מוסלמים. בכל מקום איפה שעשו וחקרו אבא בנה שם חנות. הוא העמיד שם עובד או שניים, וככה הוא הגיע לשתים-עשרה תנויות כאלה. הוא היה שולח לחם את הסחורת מטוניס.

ש: איפה אבא התחתן בטוניס או בלוב?

ת: בלוב. הוא המשך שם בטוניס אני חושב איזו חמש-עשרה שנה בערך. אבא התעשר טוב מאוד.

ש: הוא היה גר כל הזמן בעיר טוניס?

ת: כן, המשרד שלו היה גר בטוניס. כל התנויות האלה היו במרחק מטוניס, היו במרחק של שבעים, שישים, חמישים, שלושים ק"מ. בערך כל עשרה ק"מ היה מאגר של מתצבים. הוא קיבל אישורים ממנהל המאגרים, שכמח שהפועלים לקחו סחורת, הוא היה מקבל מהחברה הכללית בטוניס.

ש: מה הוא היה מקבל מהחברה?

ת: כסף עבור הסחורות שהפועלים לקחו. עד שחוא התעשר ככה טוב טוב. אז אמא אמרה לו: מה אנחנו עוד עושים פה, יש לי כסף בשביל לא , אלא שלוש פעמים אחרי נינים. אני רוצה להיות עם החורים עם הדודים. אבא שמע לה, הם אתנו אחד את השני הרבה, הם חיו בשלום כל הזמן. אבל אבא לא אהב את טריפולי (לוב). התושבים לא היו כמו בצפון לוב. יהודי צפון לוב הם יותר לארגים, הם יותר אדיבים. לוב למעשה היא מחולקת לשניים. יש איזור טריפולטניה ואיזור צירנייקה.

ש: אלה אוכלוסיות יהודיות שונות, האופי שונה?

ת: כן, האופי של יהודי צירנייקה היה אחר לגמרי. הם היו יותר מלוכדים, היה להם רב שהיתה לו אסמכתא מהממשלה האיטלקית, שמה שחוא אומר זה קדוש. כולם שמעו לו, הוא היה רב משדו מיוחד. הוא נפטר פה.

ש: מה היה שמו?

ת: הרב עמס פלח.

- ש : איפה נמצאת בנג'וי (Benghazi) בציריניקה או באיזור טריפולי?
- ת : בנג'וי נמצאת בציריניקה.
- ש : כשאמא רצתה לחזור להורים שלה אתה כבר נולדת?
- ת : כן. חיינו ארבעה בנים ושתי בנות. אבא היה דתי, הוא התפלל יום יום שלוש פעמים, אבל אותי ואת האחים הוא לקח רק בשבת.
- ש : איפוח למדת שם, באיזו בית-ספר?
- ת : בבית-ספר איטלקי.
- ש : בטוניס?
- ת : לא, בנג'וי.
- ש : באיזו שנה עברתם ללוב, ב-1925 כשהיית בן שבע?
- ת : אני לא זוכר, הייתי קטן, הייתי בערך בן שבע. אני לומד בבית-ספר איטלקי, ואני לומד גם בתלמוד תורה, חצי יום חצי יום. למדתי בבית-ספר איטלקי, חיתה לי מורה שהיא חיתה אלמנה, היה לה רק בן אחד שהוא למד באוניברסיטה באיטליה ליחודים היה מותר ללמוד רק חמש כיתות -בית-ספר עממי, כך זה היה בתקופתו של מוסוליני. אני למדתי כשמוסוליני היה כבר השליט באיטליה.
- ש : מה קורה בקשר שלכם עם האיטלקים, איך הם התייחסו אליכם?
- ת : היהודים למדו במעורב עם נוצרים בכיתה אחת, אבל המוסלמים לא למדו בכלל. המוסלמים למדו לא כולם, אולי עשרה אחוז למדו כמו במסגד כזה או איזו חנות. הייתי רואה אותם, הם היו עשירים, שתיים-עשרה, ארבע-עשרה ביחד. היה לחם חתיכת לוח כזה ותייה שלחם, זה כל מה שחם למדו. חם לא למדו חשבון, היסטוריה או דברים כאלה.
- ש : איך היה הקשר שלך עם הילדים הגויים, עם הנוצרים שלמדו איתך בבית-הספר?
- ת : בסדר גמור. גם עם המורה הייתי כבן.
- ש : האם להורים היה קשר עם מוסלמים?
- ת : כן. אבא התחיל בכמה עסקים בנג'וי, אבל כולם לא הלכו לו. כשהוא עבר מטריפולי הוא הביא איתו איזה שנים-עשר תופרים קונפקציה בשביל צבא. הוא שכר בשבילם חדרים

למגורים, הוא שכר אולם כוח כדי לתפור, אבל הוא לא הצליח לקבל את המכרז מממשלת איטליה, זה היה דבר ראשון.

בינתיים אלת שבאו איתו חלק חלכו לעבוד אצל מישהו אחר, ולארבעה האחרים, לשניים מהם הוא עשה תנות, והם עבדו תחת ההנהלה שלו. הם קיבלו על כל חלק, סכום כסף. אבל אבא לא הסתפק בזה, הוא התחיל לחפש דברים אחרים, וחזא התחיל לקנות את הציוד של חצבא האיטלקי, הכל חכל. הוא קנה בגדים, אוטומובילים, אופנועים, כל מיני דברים כאלה הוא קנה. פעמיים יצא המכרז בשבילו. גם אבא של אשתי עבד בזה.

ש : אבא שלך גם-כן מלוב?

האישה : כן, אבא שלי מלוב מצרים, אמא שלי גם-כן, מעורבבים. אבא שלי גם היה עשיר מאוד, כשהוא בא לפח הוא גמר את כל הכסף.

ש : מבחינה כלכלית הייתם פחות או יותר מסודרים בבית, הייתם ארבעה ילדים?

ת : היינו חמישה ילדים, אתה היתה כבר נשואה.

ש : היא גרה גם-כן בלוב?

ת : כן, היא גרה בלוב.

ש : דיברו בבית על ארץ-ישראל?

ת : כן, דיברו בהחלט.

ש : איך ארץ-ישראל עלתה אצלכם?

ת : קודם כל אבא של אשתי היה שותף בפרדס שהקימו פה. הוא אחד מאלה שקנו שם. באו מהקרן הקיימת לבנג'וי, ומכרו דונמים של אדמה. אז החורים שלה ושני אחים קמו שלושה דונם, כל דונם עלה אז אלפיים לירות.

ש : באיזה מקום זה היה שקנו את האדמה?

ת : פת על חכביש חראשי, איפה שבנק לאומי.

חאישה : הוא קנה את זה, ועוב את זה, הוא בא לארץ, ראה את זה, ושוב תור.

ש : אבל אני שואלת לגבי ההורים שלך, לגבי ארץ-ישראל אצלכם בבית, מה דיברתם בבית על ארץ-ישראל?

ת: דיברנו על ישראל. אחד האחים כבר התארס, אח אחר הלך והקים חנות תפירה במקום שנמצא במרחק של מאתיים שבעים ק"מ מבנגזי. הוא היה בחור זריז מאוד מאוד בתפירת. פעם בתודש הוא היה בא אלינו, נמצא אצלנו שישי ושבת, וביום ראשון הוא היה נוסע תורת. הוא היה אדם שאהב לעבוד. כשהוא הגיע לארץ הוא היה משהו, אפילו נולדו לו ארבעה-עשר ילדים.

ש: נולדו פה בארץ?

ת: כן.

האישה: כולם מוצלחים.

ש: אבל אח שלך עלה עוד לפני המלחמה, עוד לפני חשואה?

ת: לא.

ש: האם בבית דיברו על עליה לארץ-ישראל?

ת: לא. דיברו בתלמוד תורה, כל שבת היתה לנו הרצאה ודרשה. היה מגיע גם עיתון מחארץ לשם, היו קוראים גם את העיתון. כמעט כל החושנים של בנגזי היו באים לתלמוד תורה אחרי-הצהריים ביום שבת, ושומעים דרשה, עד שהגיע זמן מנחה, היו מתפללים, והיו חוזרים הביתה.

ש: אבל לא עולים לארץ-ישראל?

ת: הם גם לא יכלו לעלות.

ש: למה?

ת: לא נתנו סרטיפיקטים.

ש: האיטלקים איפשרו לכם לצאת בקלות מלוב?

ת: כן.

ש: היה מצב טוב עד המלחמה?

ת: כן.

ש: האם היית באיזו תנועת נוער בבנגזי?

ת: לא, תנועת נוער עברית לא היתה בכלל. היו קצת בתי"דים שחלכו לאיפה שיש גר-מצוה או תנועה, היו מזמרים בלי שום תשלום, ועשו את האוירה טובה לזוג ולמשפחה, זה הכל.

ש: מה אתה עושה אחרי שאתה גומר את בית-הספר, באיזו פעילות אתה מתעסק?
 ת: אבא תמיד רצה שאני אלמד מסחר. עבדתי אצל יהודי אחד שמכר בדים, סרטים וחוטים של ריקה. עבדתי שם איזה שבוע, הם היו שני שותפים. יום אחד הוא שלח אותי לבית-מרקחת, בית-מרקחת לא תיתנה רחוקה, זה היה מרחק של אולי מאה מטר במרכז העיר. חיתנה לו אתות תולה לזה שעבדתי אצלו.

ש: הוא היה יהודי?

ת: כן, הוא היה יהודי. זה עלה סכום חמש לירות ועשרים סנטיים. אז אני הבאתי לו, וחוא אמר לי: זה לא יכול להיות. אמרתי לו: מה לא יכול להיות. הרגשתי לא טוב, שהוא כאילו תושד בי שאני לקחתי חלק. אני ישבתי בשקט, הוא לא דיבר יותר. הוא שלח אותי עם הרפואה אליהם הביתה, הם היו גרים באיזור של מוסלמים. תמיד היה קצת פחד ללכת ברחוב של מוסלמים. חורתי לחנות, אחרי זה הגיע הזמן שאני אתווור הביתה.

חורתי הביתה, סיפרתי לאבא, אבא אמר לי: אל תשים שם דגל. למחרת אני הולך בבוקר לבית-ספר האיטלקי, אז המורה כל-כך אהבה אותי, היא חשבה אותי לכן שלה. היא חיתנה בזה עם סל מלא לחם, בשר, דגים וכל מיני מאכלים. בהתחלה היא חיתנה מתכה עד שאני אבוא. אחר-כך אני הייתי מתכה על-יד בית-הספר, רבע שעה לפני שנפתח בית-הספר הייתי כבר מוכן ומתכה לה. היא חיתנה נותנת לי את המפתח של הבית, היא חיתנה גרה לא רחוק, בקומה שניה. הייתי פותח את הבית, מוצא רבע בלוק קרח, הייתי מכניס כל יום את הקרח למקרר, והייתי שם את הדברים של המקרר במקרר, ואת שאר הדברים הייתי שם על השולחן. אחר-כך, תיכף תוך עשרה דגעים הייתי חוזר.

היא חיתנה אפילו מעכבת את השיעור הראשון, כי לפני השיעור חיתנה תפילה. חיתנה התמונה של המלכה ושל המלך שקראו לו ויטוריו ובאמצע חיה צלב. היא חיתנה תמיד אומרת ליהודים: אתם לא חייבים, אתם תשבו. רק חוצרים עמדו, עשו ככה, ואמרו כמה מילים. אחר-כך ישבנו, ועושים שיעורים. היא תמיד חיתנה שמה לב אלי. את המקרה הזה שקרה לי עם הרפואה סיפרתי למורה, כי הייתי מדוכא נורא. אבא רצה ללכת לסוחר הזה לדבר איתו, כי בית-המרקחת לא חיתנה רחוק, זה היה מרחק של מאה מטר. אני לא ידעתי, אבל אבא יכול היה ללכת בקלות לבית-מרקחת לקבל קבלה מהרוקת.

בסוף כשסיפרתי למורה היא חלכה בלי שאני יודע. אחרי אותו יום שסיפרתי לה, היא הלכה לבית-מרקחת, היא דיברה איתו, אמרה לו: בא אליך נער כזה, הוא היה עובד אצלו, מלומד אחד ערבי. בזמנו הכיט את חתרופות במקום. היא שאלה אותו, והוא אמר לה: כן, אני זוכר, הוא קנח את התרופח הזאת, זאת לא פעם ראשונה שחס קונים את זה, יש להם תולח אחת. זה עלה בדיוק כמה כמו שאמר הילד. היא אמרה לו: תן לי קבלה. הוא נתן לה קבלה. היא לקחה את הקבלה, חזרה הביתה, ולמחרת כשבאתי לבית-הספר, כשבאתי לצאת, היא שאלה אותי: אתה רוצח שאני אלך איתך, או שאתה יש לך אומץ ללכת לבד? אם הוא ידבר איתך שתי מילים אל תענה לו, רק תמסור לו את הקבלה, ותיתן לו מכתב. היא כתבה לו מכתב.

ש: לסותר היחודי?

ת: כן, לסותר היחודי, במקרה הוא בן-דוד של אשתי, אבל היא היתה תינוקת.

האישה: הוא לא הכיר אותי בכלל, מה הוא הכיר אותי, הוא היה בצבא כשהוא הכיר אותי.

ת: הסורה הזאת כתבה לו: לא ידעתי שאתה אדם כזה חשוך. חתלמיד הזה הוא הראשון בכיתה, הוא לומד הכי טוב, הוא ככה, הוא ככה, והנח לך את הקבלה. הוא סיפר לי שכבר שבע הוא משרת אותך, אתה שולח אותו לבית. הוא בא לעבוד בשביל הבית, בשביל משלוחים? לכן תשלם לו קודם כל, ויותר תיזהר לדבר עליו חצי מילה.

הוא בא אליה הביתה, הוא ביקש מאבא סליחה, הוא אמר: לא נכון, אני לא חשבתי, אני לא חתכונתי. כי היהודים נחזו מאוד מהאיטלקים והיא איטלקיה, יש לה בן באיטליה. בסוף היתה סולחה, היה בסדר גמור. אחר-כך חכניסו אותי ללמוד אצל איטלקי אחד אחרי בית-ספר, או בזמן החופשה, למדתי רפדות. זה חכל היה בשנת 35 או 36. למדתי רפדות, תיכף עזבתי את הרפדות, והייתי תמיד מתלחב למתימטיקה, גיאוגרפיה, היסטוריה וכל המקצועות האלה. חקרתי מתחת לאדמה איך ללמוד. היה קשה, כי רק בכיתה השלישית היה ספר שקראו לו סוסן דיאריו, דיאריו זה בעל-פה..

ש: מה זה הספר הזה?

ת: בספר הזה יש היסטוריה, יש מתימטיקה ויש גם התפתחות, מאיפה החומר הזה, מה עושים מתחומר הזה, מהברזל, מהנחושת, מחוץ מכל הדברים.

ש : כל המחצנים והתומרים?

ת : כן, זה ספר עבה. כל מה שלמדנו שישים אחוז מזה היה על מלחמות בין אוסטריה ואיטליה. כי בזמנו איטליה לא חיה מאוחדת, היא חיתה מחולקת חלקים חלקים. למדתי עד כיתה חמישית וזו, גמרתי. אחרי זה נכנסתי למסחר.

ש : בד-בבד אתה למדת כל יום בתלמוד תורה?

ת : כן, בתלמוד תורה למדתי יום יום אחרי-הצהריים או בבוקר.

ש : כל הילדים היהודים הלכו לשם?

ת : כן, כל הילדים היהודים. בטריפולי אני שמעתי שהיו הרבה תלמודי תורה, אבל בבנגזי היה רק תלמוד תורה אחד גדול.

ש : כמה יהודים בערך חיו שם בבנגזי?

ת : בבנגזי ובכל הערים הקטנות שם בסביבה, חיו שם שבע ערים קטנות יחד עם בבנגזי היו שלושים אלף יהודים.

ש : מה קורה לקראת המלחמה?

ת : לקראת המלחמה יצא צו : לדיפת, לךלךצת!

ש : מה פירושו?

ת : להיזהר מהדת חיחודית.

ש : מתי זה היה?

ת : זה היה בשנת 36-37'. איך הרגשתי בזהו היתה ספריה שכל שבת הלכתי לשם לקרוא ספרים, ספריח איטלקית. יום אחד כשבאתי, הוא אומר לי : ויטודיו, אני מצטער מאוד, אתח בחור נחמד שקט, אתה אוהב לקרוא, אבל יש לי פקודה, יש לי חוראה לא לתת ליהודים להיכנס לקרוא.

ש : ואת אומרת, בעצם להתרחק מהיהודים?

ת : כן, התרינט את היהודים מלהיכנס לקרוא בבליוטקא, כך קוראים לספריה באיטלקית. התחלתי לצאת, הוא אמר לי : גם אם יעלה לי בכך שיוקו אותי מהעבודה, אני רוצה שתשב ותקרא. באמת ישבתי, הוא אהב אותי, הוא היה בחור טוב. המשכתי לבוא, אף אחד לא בא

להפריע לי. אף אחד לא בא להגיד לי: איך אתה יחודי לומד. כל שבת חלכתי לשם לשלוש ארבע שעות, לפעמים חמש שעות.

ש: באופן כללי איך הצו הזה בא לידי ביטוי בשטח, לגביך נתקלת בספריה, מה קורה בקרב היהודים, איך הם מרגישים את הצו הזה?

ת: היהודים לא הרגישו את הצו הזה. היו רק יהודים שעבדו ביבוא.

ש: בעסקים?

ת: במיוחד ביבוא, כי היה לחם קשר עם איטליה, הם היו מייבאים מאיטליה, מגרמניה, מאנגליה מחרבב מקומות.

ש: אז הרחיקו אותם?

ת: לא הרחיקו אותם. אני בדיוק רציתי לספר לך, שאחרי התכרזה הזאת אני התחלתי לעבוד באופן עצמאי כסוכן. עם מי עבדתיו עבדתי עם הסופרסל הפאשיסטי, קראו לו קאופרטיבה פאשיסטי. המזכיר שם, כמו שחמורה אחבה אותי כך הוא אחב אותי. מה שהוא ביקש לצרכניה אני משיג לו, אני אומר לו את המחיר כמה הסיטונאי רוצה וזתו. הוא נותן לי את האחוזים לבד, בלי שאני אומר לו. הוא נתן לי תמיד עשרה אחוז בלי שום דבר. ככה זה הלך. כל הסוחרים חיהודים התפלאו, חייתי קונה מחיהודים. רק יין הייתי קונה מחנוצרים היוונים, אבל שאר הדברים הכל קניתי מיהודים. הם התפלאו, אם הוא לא מרגיש שאני יהודי? בטח הוא מרגיש, איזו שאלת, הוא מרגיש וחכל. אפילו שהוא היה מותן לי צ'יק, אני הייתי קטין, לא יכולתי לפרוט לבד. אני הייתי רשם אותו על שם הסיטונאי.

עבדתי בבית-מלון הכי גדול שבנו שם, בית-מלון בשם אלברו, גם איתו עבדתי. היה לי מכיר סרן איטלקי שהוא היה גר על-יד הבית שלנו לא רחוק בחדר מרוהט. הוא היה נסע יום אחרי יום לאיטליה. הוא היה בן אמידים, לאבא שלו היה מפעל באיטליה, וחוא היה מעביר את המשכורות של הצבא האיטלקי, חיל האוויר, חלק תשריון וכל החילות. אז כבר התחלנו להריח את המלחמה. הוא התחיל לחסל מיום ליום דבר, מיום ליום דבר, כל יומיים שלושה לחסל דבר, לחסל דבר. עם הסרן הזה התיידדתי חזק מאוד, הוא אחב אותי, היינו קרובים.

אנשים השתגעו, לא היתה משחת שיניים, אפילו במאה לירות לא השיגו. הסרן הזה הביא לי כל יומיים שתיים-עשרה שפופרות - תריסר. הוא אמר לי: אתה רוצה יותר, אני יכול לחביא. אמרתי לו: לא, כי פחדתי מהמטרה. הייתי מחלק את זה רק לאנשים שהיתה לי זאגה לחם, כי לא היה לחשיג.

יום אחד קרה לי מקרה. עם חקצין הזה הם גרו יחד ארבעה קצינים. היתה שם אישה, ואני באתי, היתה לי לשם גישה חופשית. זפקתי בדלת, פתחה האישת, תוא עוד לא הגיעה. זאת היתה השעה המדוייקת שהוא בא, הוא היה בא תמיד באחת. זה היה תמישה לאחת, אני זפקתי, ונכנסתי לחדר איפה שהוא גר. ישבתי על המיטה, על-יד המיטה היתה שיזה ובתוך המגירה היה אקדת. אני הייתי עוד ילד, לא נגעי עד אז בנשק. בארונות היה אז במקום של הדלת ראי, דלת גדולת, זה היה איזה מטר ושישים אורך ואיזה שמונים רוחב.

אני לוקח את האקדת, אני משחק איתו ככה, פתאום יצא כדור. בדיוק לא רחוק במרחק של מאתיים מטר יש מטרה. אם חס היו תופסים אותי שאני עשיתי את זה, יחודי בתדר של קצין של חיל אויר, אולי יחשדו בו. אבל מה קרה? בדיוק כשאני יריתי הוא נכנס. הוא ראה אותי שאני נפחד, הוא שאל אותי: מה יש לך ויקטור, מה יש לך? אמרתי לו: יריתי. הוא אמר לי: שמעתי, שמעתי, תעורב.

בדיוק בעלת-הבית שמעה, היא שמעה מתי שהוא נכנס, אבל אחרי שני רגעים באת המטרה. הגיע רסי"ר ושוטר. הוא אמר לו: אדוני הקצין, כי ההוא רסי"ר והקצין הוא סרן. הוא אמר לקצין: שמענו ירית. חקצין אמר לו: כן, כן, זה אני, באתי לנקות את חקעה, ונפלט כדור. הוא אמר לו: רצינו לדעת אם חס ותלילה לא קרה משהו. הקצין אמר לו: לא, כלום כלום. חס הלכו. אמא שלי גם שמעה את היריח, כל הרחוב שמע.

ש: גרתי ממש על דוד?

ת: כן, הבית שלנו היה קרוב, בכל הרחוב שם גרו יהודים, כולם שמעו. אבל ברוך השם זה עבר בשקט.

ש: איך קראו לקצין הזה?

ת: ויואלדי.

ש: תוא עצמו היה איטלקי, קצין בתיל האוויר האיטלקי?

ת: כן, הוא היה בן למשפחה אמידה. הוא רצה להטיס אותי באווירון שלו לגבול מצרים, אבל לא רציתי. הייתי סותר עם מועדון הקצינים האיטלקים, הייתי מספק לבית-קפה חברים של האיטלקים. זה היה בית-קפה מיוחד רק של חברים, לא כל אחד יכול. הייתי מתעסק עם הרבה חרבה איטלקים ועם חשקיים של הצבא, לא רק שקיים אחד אלא כמה.

ש: מתי היה המקרה הזה עם האקדה, באיזו שנה?

ת: ב-38'.

ש: כלומר, זה היה כבר אחרי שיצא חצו להתרתק מיהודים?

ת: כן, כמעט מלחמה.

ש: מה קורה ממש בצעדים האחרונים לפני פרוץ המלחמה, מה קורה ליחודים בלוב בכלל ובבנגוי בפרט.

ת: בבנגוי לא קרה כלום, רק כשהתקרבו האנגלים בכניסה הראשונה.

ש: בשנת 39' כשפורצת המלחמה, מה אתם יודעים על כך, מה אתם שומעים על כך?

ת: לילה כאים לחפץ את בנגוי.

ש: מי הפציץ אתכם?

ת: האנגלים.

ש: מה היתה הסיבה שהפגינו את בנגוי, היתה איזו סיבה מיוחדת?

ת: חיח שם חרבה צבא איטלקי ואתיופי.

ש: ממש בהתחלת המלחמה, ממש בספטמבר-אוקטובר 39' כבר התחילו להפגין?

ת: כן.

ש: מה קורה לכם שם בתוך החפזות?

ת: כל אחד חיפש לו מקלט, מה זה מקלט? קודם נסענו לעיר קטנה שנמצאת במרחק של תמישים קיים מבנגוי, מדרום לבנגוי.

ש: כל המשפחה!

ת: כן, כל המשפחה.

ש: עם האחים והאחיות?

ת: כן, נסענו לשם איזה חמש-עשרה משפחות של יהודים.

ש : לאיזה מקום?

ת : למקום הזה קראו גמיניס, זה נמצא מדרום לבנגוי, זאת עיר ערבית קטנה. דבר ראשון כשהגענו לשם, בעל המאפיה נתן לנו לישון שם לכל תמשפחה, ולמחרת שכרנו חדר.

ש : כמה זמן שחיתם שם?

ת : יום יום נסענו לבנגוי, רק בלילה לפני ההפגזות נסענו לשם. חיינו רואים את חלהבות בבנגוי.

ש : את העיר הזאת לא הפגזו?

ת : לא, זאת עיר קטנה.

ש : היו שם יהודים בעיר הזאת או רק אתם?

ת : היו שם יהודים שברחו.

ש : קודם לא היו שם יהודים?

ת : לא.

ש : כמה זמן ככה נסעתם הלך ושוב?

ת : למשל אני התכוננתי כבר, כי לא נשאר אוכל ומסחר, נשאר רק גלנטריה. עשיתי מאמצים להשיג אוכל לחורים. קניתי אופניים צרפתיים שאפשר היה לפרק אותם, ולשים אותם בצד. בשני רגעים אפשר היה להרכיב את הגלגלים זאת השרשרת וזה שקל בסך-הכל אולי שלושה ארבעה קילו, כל תאופניים. הגלגלים היו מאלומיניום, הכל היה מאלומיניום, ותאופניים היו מתקפלות.

הייתי עולה על האופניים, ונוסע לחפש אוכל. איפה שהייתי רואה שורה של חיילים עומדת בצד חכביש ביקשתי מהם אוכל תמורת עט נובע, תמורת טבעת של כסף. היו עושים טבעות שחיה כתוב עליהן : (באיטלקית), זאת אומרת, מזכרת מלוב. החיילים חיו אוהבים את זה, הייתי מראה לחם. חם רצו לשלם לי כסף, אבל אני לא רציתי כסף, אני רציתי משהו לאכול. אבל מסכנים גם להם לא היה.

ש : חיילים איטלקים?

ת : כן. היה להם לחם יבש. אבל בלחם חוה יש רק את הקליפה, במים הכל כמו צמר גפן ירוק.

ש : עובשו?

ת: כן, עובש. חייתי ממלא שק מלא כל יום, חוזר הביתה, טותן להורים, ונותן לשכנים, היו לנו שם איזה שמונה שכנים. זה היה במקום אחר במרחק של עשרה ק"מ מבנגזי מצד צפון. פעם תפסתי חמישה קילו אמונה יבשה מחקלאי תורכי, והאמונה הזאת עשתה לי צרות. באותו יום נסעתי עם אוטו לאתי שהיה גר במרחק של מאה ק"מ מבנגזי.

ש: באיזה מקום?

ת: בבארצ'י.

צד שני:

הייתי נוסע כדי להשיג אוכל להורים. אחר-כך התחלתי לסתור בגלנטריה.

ש: כל זה כשכבר פרצח מלחמת העולם?

ת: כן.

ש: הרי יש הפגזות, בזמן המלחמה?

ת: כן. רכשתי גלנטריה עדינה.

ש: איפה?

ת: בבנגזי, כלומר, קניתי שתי מזוודות. היו שם טבעות, שעונים, עט נובע ודברים כאלה, כל מיני דברים עדינים ויש בחם רוות. נסעתי לעיר רחוקה שחיתה במרחק שלוש מאות ועשרה ק"מ מבנגזי, קראו לה דרנה (Darnah). בדרנה היו חיו שני אחים, קראו להם האחים זוארץ, שאחד מהם היה מאורס עם בת של אדם שפעם עבדתי אצלו, שהו אחיה סוחר עצים, מלט וכל מיני דברים. שאלתי איפה החנות שלהם, מצאתי את החנות. הם שאלו אותי: מה שלומך? הם היו גרים לבד, ההורים נסעו למקום יותר קרוב לבנגזי, הם פחדו לגור בדרנה, כי היו שם הרבה ערבים.

הם ראו את הסתורה, שאלו אותי: מה אתה רוצה? אמרתי להם: אני רוצה להסתובב בשוק למכור, אמרו לי: אין לך מה למכור אפילו חתיכה אחת. רשום אצלך הדברים? אמרתי: רשום. הם אמרו: תעזוב את הדברים אצלנו, אנתנו נמכור למי שיגיע ראשון, ואני אביא לך את כל הכסף. הם היו עשירים מאוד, ובתוך-לארץ היה אמון בין אנשים, לא כמו פה. השארתי את זה אצלם, הכל היה רשום אצלי. באותו חלילה כל הזמן שמענו: בום! בום! בום!

ש : בדרנח?

ת : כן, בזרנה. הם גרו בבית, היה להם בשר מיובש, היה להם אורז, היה להם מה לאכול, הם נישלו, אכלנו ארוחת ערב, וחלכנו לישון. אבל כל הלילה שמענו : בום! בום! אמרתי, טוב, את הסחורה ברוך השם מכרתי, ואני אחזור לבנגוי, לכפר קטן שנמצא במרחק של עשרה ק"מ מבנגוי בשם קואפֶיָה.

ש : אתה אמרת שההורים עברו בגמיניס וגם אתה?

ת : הם לא עברו לגור, הם עברו לגור שם בלילות וגם בקואפֶיָה.

ש : גם שם גרו יהודים בלילות?

ת : כן, גם-כן, בגו שם צריפים. שכרו שם איזה ארבעה חדרים של ערבים, גם אבא שכר חדר, ובכל חדר גרו שלוש או ארבע משפחות בצפיפות כדי לחתרתק מהחפצות. כשנסעתי לדרנה נסעתי מקואפֶיָה. אז מסרתי להם, כי שמעתי כל הלילה הפצצות. יצאתי בבוקר, התחלתי ככה להסתובב, מצאתי שני אוטומובילים בריטיים, אוטומובילים משא. שאלתי אותם : לבנגוי? לא ידענו אנגלית. הוא אמר לי באנגלית : כן, כן, בוא, בוא. דחפו אותי, והעלו אותי לארגו של האוטו. הארגו היה מכוסה בברזנט עבה, ואני עליתי, שמחתי שלוקחים אותי לבנגוי. זה היה דבר גדול, כי לא היתה תנועה, לא היתה תתבורה ציבורית. נסענו.

העיר דרנה היא כמו טבריה, היא בעומק. מצד אחד דרום זה לכיוון בנגוי, מצד שני זה צפון לכיוון טוברוק (Tobrouk). הם נסעו כל היום, חגענו בחמש לסביבות טוברוק, כי בטוברוק גם חיו הפצצות בצפון. אני נסעתי כל היום בעמידה, לא ישבתי. אני לא יכולתי לדבר איתם, כי בין הקבינט לבין תארגו יש איזה רווח. רציתי לדפוק, אבל על מה אני אדפוק, על הברזנט על הברזנט אי אפשר לשמוע.

עד שהגענו למרחק של ארבע מאות חמש מאות מטר מטוברוק. אני הייתי בטוברוק כמה פעמים. ראיתי את שני העמודים שהיכרתי טוב. ירדתי מהמשאית, הם עמדו בחול אחרי שהם הגיעו, הם חשבו לישון שם. רק עמדתי על הכביש, פתאום הופיע קומנדקר בכיוון טריפולי, נכיון דרום. תראי כמה טיפשות יש לבן-אדם, שאלתי אותם : בנגוי? הם אמרו לי :

Yes! Yes!

ש : אז עכשו אתה תוזר חזרה?

ת: לא, רגע, לא ידעתי, הם היו משטרה צבאית עם כובע אדום. הוא הסתובב, ולקח אותי, טוברוק היא גבוהה. אני רואה שהוא מעלה אותי, אז עליתי. הם הסתובבו, והכניסו אותי לבית. היו שם שלושת ערבים תושבי בנגוי, שני קצינים אנגלים. הם שאלו אותי: מה העניין וכל זה, הם באמת קיבלו אותי יפה. הם ראו שאני יהודי, הם ראו שאני מבעני. בסוף הם אמרו לי: טוב, אנחנו נעביר אותך לבסיס צבאי, אבל יש שם שבויים, אל תדאג.

ש: מי אמר לך את זה?

ת: הערבים האלה שהיו שם.

ש: איפה זה היה, בטוברוק?

ת: כן, בטוברוק.

ש: בטוברוק היו ערבים?

ת: כן, שלושה ערבים מתורגמנים.

ש: אתה אמרת להם שאתה רוצה לחזור לבנגוי?

ת: לא. הם שאלו אותי: מה העניין שלך? סיפרתי להם איך הגעתי בטעות. הם לקחו אותי למחנה יותר גבוה. את טוברוק אני מכיר טוב מאוד, אחד מהבחורים החיילים שאבא חביא מטריפולי היתה לו שם חנות, אבל בזמנו הוא כבר סגר. לקחו אותי יותר למעלה, נכנסתי, וראיתי שבויים. ביניהם היה איטלקי אחד שהכיר אותי.

ש: מי אלה היו השבויים?

ת: חלק היו חיילים.

ש: חיילים איטלקים?

ת: כן, חלק חיילים וחלק אזרחים. אחד מהם הכיר אותי, קראו לו בארזיו. זה שליווה אותי, זה שלקח אותי היה סמל, הוא אמר לי: . הוא לקח אותי לאוהל, באוהל היה צלב אדום על הגג. היו שם שני חיילים איטלקים חולים וסגן איטלקי שחיה לו צלב על החזה. הוא שאל אותי: מה נשמע? סיפרתי לו. הרגשתי תום, והרגליים התחילו לרעוד לי, היה לי לא טוב, הייתי מדוכא, מה יגידו החורים? דאגתי להורים.

ש: פתאום אתה נעלם להם.

ת: כן, ותוץ מזה אני היתיד שהייתי דואג להם. בסוף תסמל חזה התחיל ללטף אותי ככה, ככה. הוא ידע שאני יהודי, כי הסגן האיטלקי אמרתי לו שאני יהודי. הוא דיבר אנגלית, ואמר לו: אזה הוא התחיל ללטף אותי. הוא היה בחור גבוה, והוא שואל אותי: יהודי? אמרתי לו: יהודי. הוא אומר לי: רק רגע. הוא חוציא מהכיס העליון של חזיקט שלו פנקס כוח קטן, כלומר, סידור קטן, הוא אמר לי: תקרא! זה היה תחילים, היה כתוב בעברית את התהילים. הוא אמר תהילים, אבל זה היה באותיות קטנות קטנות. קראתי לו שניים שלושה פסוקים. הוא התכופף, נישק אותי נשיקה כזו, וחוא אמר לי: אל תפחד.

הוא דיבר עם הקצין האיטלקי, לקח אותי עם היד, והוא אמר לי: בוא איתי! חייה לו אוהל קטן, אוהל סירים ומיטה אחת. הוא חושב אותי ככה על המיטה, ואני רועד, רועד. אני מלוכלך מכל חדרך מחאבק של הדרך. הוא הלך, הביא מיטה, הביא שני חיילים הולנדים אני חושב, שהביאו מיטה עם מזרון, עם שמיכות עם הכל, והוא שם בצד השני. אחר-כך הוא אמר לי: תתפשט! בחוץ עמד מיכל מים עם ברז, מיכל גדול של אוטו. הוא הביא לי סבון, הביא לי ספוג, הביא לי קבקים שלו, ולקח אותי החוצה. הוא פתח את הברז, רתץ אותי, עזר לי להתרחץ, שיפשף אותי. הרגשתי כל-כך טוב, כמו שבן-אדם קם לתתיה.

הוא לקח אותי חזרה לאוהל, פתח לי קופסא של גבינה מאתיים וחמישים גרם עם לחם של חצבא. אבל לא היה לי תאבון. אנחנו יושבים, יושבים, הוא פתח בקבוק, ומוזג לי כוס. עד אז אף פעם לא טעמתי קוניאק ולא שום דבר. רק יין שתינו בשבת עם אבא. הוא הכריח אותי לשתות כוס מלאה של תה, הוא ממש הכריח אותי, ממש עמד מעלי. אחרי ששתיתי חייה לי תיאבון, שכחתי מהכל, הייתי עליו, והוא שמת. הוא נתן לי גופיה, תחתונים, מכנסיים קצרים. כל הזמן הוא אמר לי: אל תפחד, אל תפחד. הייתי שם אבל גם שם טסו אווירונים.

ש: אווירונים של מי חפגיון שם?

ת: של הגרמנים, הם היו מתקיפים. הייתי שם שבוע-עשר יום.

ש: בתקופה שאתם סופגים את החפגויות של הצבא הבריטי, כלומר, במלחמה, האם ראיתם גם

גרמנים בבגזי או רק איטלקים?

ת: לא, אני לא הספקתי. בפשיטה הראשונה היו רק איטלקים.

ש: אתה היית שם בפשיטה הראשונה?

ת: כן. מתי זה היה?

ת: בשנת 40'.

ש: אתה לא סיפרת על זה, אם אתה יכול לחזור, ולספר על זה, כי אתה לא סיפרת על זה. זה

בזמן שאתם נמצאים בכפרים בסביבה, באותה תקופה הייתם כבר בכפרים?

ת: לא, ביום היינו בבנגזי, החתקפות היו רק בלילות.

ש: אני מתכוונת, מתי התחלתם לעבור לכפרים, באיזו שנה ב-39' או ב40'?

ת: בהתחלת 40'.

ש: תחזור ותספר כאן, אתה מדבר על איזו פשיטה שלא אמרת קודם עליה.

ת: בפשיטה שהגיעו האנגלים לבנגזי, אני הייתי אחד מאלה שהלכנו לכיכר לראות אנגלים, מה

זה אנגלים, לא ידענו מה זה אנגלים. באו שניים שלושה קומנדקרים, כולם היו חיילים עם

קסדות, כולם היו עם נוף אדום. מחאנו להם כפיים.

ש: בעיר בנגזי?

ת: כן, שמחנו שהם באים. אחרי זה כמו שאני חמשכתי לספר, שחתחלתי לסחור בגלנטריה,

וקרה מה שקרה.

ש: אבל אתה אומר שהבריטים הפגיוזו, וגם נכנסו, אתה ראית צבא אנגלי בתוך בנגזי?

ת: כן.

ש: הם נשארו שם?

ת: הם היו שם שלושה חודשים, ואחרי זה הם נסוגו.

ש: בתקופה שהם היו שם מה קורה ליהודים?

ת: שום דבר, שום דבר מיוחד לא קורה, היהודים התעשרו.

ש: מהמסחר איתם?

ת: כן.

ש: מה קורה לגויים האיטלקים?

ת: הגויים האיטלקים את טלס לקחו, ולקחו גם במקרה שלושה או ארבעה בחורים יהודים, כי

חשבו אותם לטצרים, לקחו אותם בשבי.

ש: זאת אומרת, את הגויים האיטלקים לקחו לשבי בטוברוק?

ת: כן, לקחו אותם לטוברוק.

ש: מה קורה עם המוסלמים באותה תקופה?

ת: שום דבר.

ש: איך הם מתייחסים אליכם?

ת: הם היו איתנו אז כמו זבש, הם אמרו: אנחנו כל הזמן היינו אחים, עכשיו באים האנגלים,

אנחנו נתאחד, אנחנו נעזור להם, כאילו שהם חיכו לרגע שחם יראו את האנגלים. האנגלים

עזבו לצפון לוב, חיו לחם חבלנים, והראש שלהם ישב בקהיר.

ש: למי היו חבלנים?

ת: חבלנים מוסלמים נגד האיטלקים. היו הורגים חיילים איטלקים, שורפים אותם חיים. הם

לחמו נגד האיטלקים, שלושת אלפיט ארבעת אלפים חיילים בפעם אחת הם...

ש: מי אירגן את המוסלמים להילחם נגד האיטלקים?

ת: השיך הזה. השיך היה גם-כן בבגוזי, אחר-כך הוא ברח לקהיר (Cairo).

ש: מה היה השם שלו?

ת: סנסי סְדְרִיס.

ש: מאיזה מקום?

ת: מצפון לוב. הוא ישב בקהיר. הוא קיבל מהאנגלים תחמושת, הם היו עוברים את הגבול,

מקבלים את הרובים, את הנשק ממנו. האנגלים מימנו אותו, והוא מימן את החבלנים האלה

כדי לקנות מחיה, הם קנו במצרים בגדים לאנשים שלהם. הם היו באוחלים בתוך מערות וכל

זה. במקרה משהו מצחיק, שאני ועוד אחד התגייסנו לצבא חבריטי בקהיר.

ש: אנחנו חזרנו לשנת 40' שאתה אומר שחבריטים פלשו, והגיעו לבגוזי.

ת: כן, הם כבשו את בגוזי, ואחרי בגוזי כמאה קילומטר.

ש: הם כבשו עוד מקומות בלוב חוץ מאשר בגוזי?

ת: הכל מסלום שזה על גבול מצרים עד זואיטינה. זואיטינה נמצאת במרחק של מאה ק"מ

אחרי בגוזי, זה גבול טריפוליטניה. שם חבריטים עמדו, שם הם הפסיקו את החתקדמות,

כדי להתארגן, כדי להתכונן. כדי להגיע לטריפולי הם היו צריכים לעבור עוד בערך מאה

ק"מ.

ש : אתה אומר שחם היו שם רק שלושה חודשים בבנגוז?

ת : בערך, כן.

ש : מה קורה אתר-כך?

ת : הם נסוגו. הגיעו שמועות שהגיעו הנאצים. אני לא הייתי, זה מסיפורים שסיפרו לי,

שהגרמנים התייחסו אל יחודי בנגוזי בסדר גמור.

ש : אתה כבר לא הייתי בבנגוזי כשהנאצים נכנסו בשנת 40?

ת : לא הייתי.

ש : באותו זמן אתה היית כבר בטוברוק?

ת : כן.

ש : נחטפת לטוברוק?

ת : כן.

ש : והחורים שלך?

ת : הם נשארו בבנגוזי.

ש : מתי הגרמנים נכנסו לבנגוז?

ת : ב-41 בסוף החורף.

ש : נתזרר אליך שאתה נמצא בטוברוק, ואתה לא יודע מה קורה עם ההורים שלך, עם המשפחה

שלך?

ת : כלום כלום. בטוברוק התאספו אלינו למחנה הזה עוד שבעה בחורים יהודים, הם ישבו בחוץ

בשבת, אני עובר עם הסמל שלי, הוא לא עוזב אותי. הוא נתן לי גם אישור שכתוב שאסור

להם לנעוץ בי לצבא האנגלי שהיה שם. היו שם עוד שבעה יהודים, הם קראו לי, אמרתי לו:

הם יהודים. פתאום באותה שבת בא מפקד הצבא של האורחים שחיה בבנגוזי. לגוף הזה של

הקצין הזה שחוא היה הראש קראו אואטה.

ש : זה היה מין ממשל?

ת : ממשל אורחי. הוא ראה אותם, אמר להם: אתם חופשיים. הוא דיבר שם עם המפקדים

במחנה, הם שחררו את כולם יחד איתי. יצאו מהמחנה לכביש.

ש : מתי זה היה?

ת: זה היה באותו זמן.

ש: ממש באותה תקופה שהבריטים היו עוד בבנגוזי?

ת: כן, אנחנו לא ידענו עכשיו, כי האנגלים התחילו לברוח מבנגוזי. הם אמרו לנו: אתם חופשיים. שאלנו: אנחנו יכולים לחזור לבנגוזי? הם אמרו: תחזרו לבנגוזי. הם אמרו את זה ככה בפשטות כאילו שום דבר. אבל בינתיים הגרמנים היו כבר בדרנה, במרחק של שלוש מאות ק"מ.

ש: אתם לא ידעתם על זה?

ת: אנחנו לא יודעים. הם נתנו לנו לנסוע ככה חופשי, ועלינו על טרמפטים. כושים היו נוהגים שם על קומנדקרים, כל אחד לקח שניים, אחד או שלושה, והגענו לגבול מצרים לסלום. נכנסנו למצרים, לא אמרו לנו איפה אנחנו. היתה סערה של רוחות, אי אפשר היה לראות מטר.

נכנסנו, התחלנו ללכת ברגל, ברגל, עד שהגענו, מצאנו שלושה צריפים פזורים שיש בהם אור. התקרבת, היו שם אנגלים, שלא ידענו מה הם עושים שם בכלל. אבל בצריף היתה מפה טופוגרפית גזורה של כל לוב ואולי של כל אפריקה. הוא התחיל לחקור אותנו אחד אחד. הוא שאל אותי: איפה למדת, איפה אבא שלך, מה למדתו הכל הוא שאל, והכל היה כתוב. במפה היו דגלים קטנים עם סיכת. הוא מצביע, וחוא שואל אותי: איפה זה? אני מסמך עם חמקל על הדגל הקטן הזה, שם היה חאיזור של בנגוזי, ואנחנו תינו צריכים להגיד, זה פה זה שם, מת עושים פה, מה עושים שם. ככה זה היה עד שתיום בלילה. בשתיים בלילה העבירו אותנו לצריף אחד שכולו היה שולחנות וספסלים, לא היה שום דבר. נתנו לנו לאכול גבינה ולחם. שכבנו על השולחנות עד הצתריים. בצתריים שלחו אותנו ברכבת עם חיילים שהיו עם נשק עד אלכסנדריה (Alexandria).

זה שהביא אותנו ברכבת היה חייל. כשהגענו לאלכסנדריה קיבל אותנו סרן, הוא דיבר איטלקית על בוריה. אנחנו היינו שניים, אני ועוד אחד, שהוא גר לא רחוק מפה בגבעת מטלון, הוא נהג טוגית, הוא עשה שירות לגיליוליה כל הזמן, פתח-תקוה - גיליוליה. אבל כשהגענו לאלכסנדריה הסרן הזה לקח אותנו לועד הקהילה של אלכסנדריה, הוא רצה שועד הקהילה יתתום, שהוא ערב שאנחנו לא מרגלים. הם לא רצו לחתום.

ש: הם לא מכירים אתכם.

ת: הוא הכיר בנקיר אחד בעל בנק קטן, קראו לו מוריס מוסרי, היה לו אח בארץ ב . הוא קיבל אותנו יפה, זאת אומרת, הוא לא היה באותה שעה שחביאו אותנו. באחת הוא בא, הוא קיבל אותנו, הוא אמר לנו: אל תדאגו, אני אסדר לכם את הסרטיפיקטים, ואתם תעלו לארץ-ישראל. הוא הסכים, הוא נתן לנו גם מקום לישון בבית-מלון, אומנם לא בית-מלון חמישה כוכבים, אלא מלון בדיסק בכיכר המרכזית שם.

היתה לו פקידה אחת, והיא נתנה לנו יום יום כסף. היה לו גם סודני שהיה יושב בהול. יום יום הלכנו, היא נתנה לנו כסף, מזה אכלנו ושתינו. היא נתנה לנו הרבה כסף, עשרים וחמישה גרוש כל יום לכל אחד, זה היה הרבה כסף. מזה הצלחנו גם לקנות פעם תולצח פעם משחזו אחר.

הוא התחיל לרוץ, הוא היה מוכר במצרים, אדם מפורסם. הוא לקח אותנו לבדיקות רפואיות חכל בסדר. עשינו שבת פעם אחת אצלו בבית, היתה לו ממש וילה. על-יד זה היה בית-כנסת פרטי שלו. היהודים העשירים היו גרים שם בסביבה, לא בעיר ממש אלא מחוץ לעיר. אחר-כך הוא נכנע, הוא אמר לנו: לא יכולתי להשיג לכם סרטיפיקט. או שתישאר, אני לא אגרש אתכם חס ותלילה, אני לא אגיד לכם לכו, אני אטפל בכם עד שתיגמר המלחמה, אבל מי יודע מתי תיגמר המלחמה.

ש: זה היה עוד בשנת 40'?

ת: כן, שנת 40' וחצי. בסופו של דבר הוא אומר לנו: יש לכם ברירה אחת, מהי הברירה? תתגייסו לצבא הבריטי. הלכנו לפי ההדרכה, תגענו לאיפח שהיום קבור סדאת בכיכר הזאת, שם קראו למקום קסקניל בנאקס.

ש: זה בקהיר?

ת: כן. נכנסנו היה שם פקיד מצרי ופקידה מצרית או יוונית מדפיסה. שאלו אותנו: מה אתם רוצים: אמרנו: אנחנו רוצים להתגייס. שם היה מחנה צבא קטן. נכנסנו למשרד, חמשרד שלת אותנו, טון לנו פתקים, ואמרו לנו: תעלו לרופא. קודם רופא עיניים, אחר-כך רופא נרכיים, רופא לב. חכל היה כשר, ירדנו לפקיד, ואחת שתיים לא היה כלום, אמרו לנו: אתם מחר נסעיים לקאסאסין. אנחנו שמתנו, הלכנו למוסרי, אמרו לו: אנחנו נסעיים לקאסאסין.

ש : איפה זה?

ת : זה מתנה צבא במצרים. הבחורה לקחה אותנו, חוא אמר לה לקנות לנו כל מוח שצריך. היא מילאה לנו לכל אחד מזוודה גדולה עם בגדים אזרחיים, נעליים, גרביים וחבל. לכל אחד מאיתנו חיתה מזוודה גדולה, היא לקחה אותנו עד הרכבת. כרטיסים היו לנו, המקיד נתן לנו. היא נישקה אותנו, אמרה לנו : שלום, תחזרו בשלום, ונתנה לנו חמש לירות כל אחד. נסענו לקאסאסיין.

ש : כמה תברית הייתם?

ת : אני והחבר הזה.

ש : איפה היו שאר החמישה?

ת : את השאר שמו במקום שקראו לזה עמריה, היום הם בישראל. היינו בקאסאסיין ארבעה ימים או חמישה ימים, קיבלנו את כל הציוד, בגדי צבא, רובה וכל מה שדרוש לחייל, ושלנו אותנו לפה לסרפנד, איפה שהיום צריפין.

ש : שלחו אתכם לארץ-ישראל?

ת : כן. חגענו, איפה שאני עשיתי טירונות גם חבנים וגם חנכדים עשו שם.

ש : באותו מקום בסרפנד?

ת : כן. בסרפנד הינו תקופה של ארבעה חודשים. אחרי שהיינו בעירק וחזרנו לסרפנד, קיבלנו חוראח ליומיים חופש, ואחרי יומיים בשעה שמונה לחיות בגמל באלכסנדריה.

ש : תספר מה עשית בסרפנד כאן במסגרת הצבא הבריטי?

ת : אימונים בקליעה למטרך על נשק, ריצה. יום יום עשינו ריצה מחמש בבוקר עד שש.

ש : היו יהודים רבים איתך?

ת : היו ישראלים.

ש : זה היה בחטיבת הארץ-ישראלית?

ת : כן.

ש : זאת היתה חבניגדה?

ת : לפני חבניגדה.

ש : לא חשבת על איזושהי אפשרות לברוח מהצבא, ולהישאר בארץ?

ת: קודם כל לא היה לי לאן לפנות, שנית היו תופסים אותי, כי הם רשמו את כל מי שאני מכיר בארץ.

ש: אתה היכרת פה אנשים?

ת: כן, חיתה לי פה אפילו קרובת אחת. הקרובים שלי היו אנשים מפורסמים בתל-אביב.

ש: מי אלה היו?

ת: משפחת חביב, הם גרו בשלמה המלך 33. במצרים יכולתי לברוח, אבל כשקיבלתי את החופש קיבלתי במצרים. קיבלתי צ'ק חודש לפני השחרור.

ש: אנתנו מדברים עכשיו בכל אופן על סרפנד, אתם עוברים פה אימונים?

ת: כן.

ש: טיילת בארץ באותה תקופה?

ת: כן, הייתי בירושלים. אחרי זה נסעתי לקהיר.

ש: אמרת שמסרפנד העבירו אתכם לעירק?

ת: כן, חיינו עשרה ימים בעירק.

ש: מה עשיתם שם?

ת: לא עשינו שום דבר, רק נשארנו במחנה, לא נתנו לנו לצאת, כי בינתיים נורי סעיד נתפס על-ידי ערבים, הוא חיה מחופש בלבש אישה.

ש: מה היתה המטרה של חבריטים בקשר לנורי סעיד?

ת: הם היו שולטים שם כמו שהם שלטו בישראל. הביאו אותנו לתגבורת.

ש: איזו תגבורת?

ת: בצבא הבריטי שהיה שם. הרי שם איזה חודש לפני שלקחו אותנו צנחו צנחנים טאצ'יס, איזה עשרים שלושים, אבל האנגלים חיסלו אותנו באוויר. חטאצ'יס הרי רצו לכבוש את עירק.

ש: נדמה לי שעלי ראשיד שיתף איתם פעולה?

ת: כן.

ש: אחרי שהערבים תפסו את נורי סעיד אתם חוזרים חזרה לסרפנד?

ת: כן. אחרי זה היתה מקודה להכין איי. ציני. ה: היה גם במוצאי שבת, תמיד במוצאי שבת, אני לא יודע למת. היתה הוראה להתייצב בכיכר של המחנה, הודיעו לנו לארוז את כל החפצים, ואמרו לנו: תוך שעה אתם נוסעים לאלכסנדריה.

ש: באיזה שנה זה היה?

ת: ב-41. לכל אחד היה ארון, חיו בגדים והכל, התארגנו ונסענו. כשהגענו לאלכסנדריה, הגענו עד לתוך הנמל. יש כזה גדול, שם יש משטרה צבאית. המפקד שלנו היה יהודי בשם קופלר, הוא אמר לנו: אין לכם מה לדאוג, תשימו את כל הדברים שלכם, תרשמו על כל שק ועל כל תיק מספר. כל אחד נתן את המספר שלו, הם רשמו עם דיו כזאת, ואמרו לנו: אתם תופשיים לארבעים ושמונה שעות, אבל בשמונה לחצית פה אחרי יומיים.

אני חיברתי יווניה אחת בת שבע עשרה שמונה-עשרה, שהיא עבדה בחנות נעליים, היא היתה מוכרת. הייתי אצלה, ולמחרת כשהייתי צריך להיות שם בשמונה התעוררתי בשש ורבע, אבל היא גרה בקהיר לא באלכסנדריה. מקהיר לאלכסנדריה זה מרחק של מאה ושמונים ק"מ, אז הגעתי בשמונה ועשרים לנמל ברכבת. הרכבת כבר התחילה לזוז, קפצתי בלי כרטיס בלי כלום.

כשהגעתי לנמל, נכנסתי, היתה שם משטרה צבאית. אני שואל אותו: איפה כל החבר'ה? הוא אמר לי: תסתכל לכאן. אני מסתכל למים, אני רואה שניים שלוש סירות. סירות. הם נסעו למלטה (Malta).

חמישה: האוניות טבעו במלטה.

ת: בנייהם קרוב משפחה שלה, כולם טבעו.

ש: אלה אוניות שצוללות גרמניות הטבעו אותם?

ת: לא, זאת היתה אוניית משא מלאות חיילים, חיו שם אלף ומאה חיילים, ושתי משחתות ליוו אותם. אבל הסטוקאס הטביעה את כולם. הם כמעט היו מגיעים למלטה.

ש: חיו שם הרבה יהודים באוניה הזאת?

ת: באוניה הזאת היו שם איזה מאה שמונים מאה תשעים יהודים.

ש: מה קורה לך?

ת: אין אוניות. השוטרים הצבאיים אמרו לי: לך! לאן אני אלך, לא ידעתי לאן לחזור, לישראל, ללוב? הלכתי לקחיר יש שם מקום שקראו לו טרזינט קאמפ.

ש: חזרת מאלכסנדריה לקחיר?

ת: כן, כי חבטיסים כולם בקחיר. חגעתי לקחיר, נכנסתי לטרזינט קאמפ עם כל הציוד ועם הנשק, והיה אסור לשאת נשק בקחיר. אבל אלוחיס עיזור את כולם, הם לא הסתכלו על הנשק, לא ראו את הנשק. חיה לי שק מלא וחתיק, הכל הכל. נסעתי ברכבת, ירדתי על-יד ח , עליתי על חשמלית, והגעתי עד מחנה עבאסיה. שם עשו מזה עכשיו מרכז חמסטרה המצרית, בית-ספר ומרכז הכל.

נכנסתי, הכניסו אותי למפקד, הוא ראה אותי, חסתכל עלי, ושאל אותי: מה זה? אמרתי לו: כל החברים נסעו, ועזבו אותי.

צד שלישי:

שיחררו אותי מהכלא במחנה בקהיר, נמסר לי שנעצרתי, כיוון שחשבו אותי למרגל, כי לא הגעתי לאוניה בזמן. באותה עת בדיק נודע שהאוניה טבעה בדרך למלטה. במחנה עבדתי בעבודות שונות, הייתי גם מתורגמן לשבויים האיטלקים, חתעסקתי בעבודות משרדיות שונות. שם פגשתי חבר שחיכרתי אותו מבגוזי, שמו משה תמס, שהיתה לו נתינות בריטית. אותו משה תמס העמיד פנים כמשוגע, והוא שוחרר מהמחנה. שם הוא חיכר בתורת, חתנתן איתה גם-כן, אבא שלה סייע לו באיזה עסקים בתפירת.

יום אחד אני מטייל ברחובות קחיר, אני פוגש את החבר משה תמס, הוא הזמין אותי אליו לבית-קפה. לשם היו באות בחורות, והגיעו לשם כמטבן גם חרבה בריטים וחיללים אוסטרלים. יום אחד פרצה שם מהומה, כולם ברחו, רק אני ומשה תמס לא ברחנו, נשארנו, ונלקחנו למעצר.

למחרת שיחררו אותנו, לקחו אותנו בקומנדקר תוא ואני לתוך קהיר. לקחו אותנו מרחוב לרחוב, חגענו לבית דו-קומתי, בשער עומד שוטר מצרי ומצד שמאל היה תותח עתיק כזה מש, לא ראיתי אף פעם תותח כזה, זה היה בכניסה. זה היה כאילו כדי להראות שיש פה מישהו חשוב.

הקצין העלה אותנו, מוציאים ערבים מבגוזי, ומציאים אחד שאנחנו לא היכרנו אותו. הוא היה עם משקפיים עם כובע כזה ככה סביב סביב, הוא ברך אותנו, הוא אומר לנו: בני, לי אין חיילים יהודים בצבא שלי. בזמן הזה הוא כבר הקים שם צבא. הוא עוד לא חזר לבגוזי, הוא היה עוד במצרים, אבל הוא התמנה להיות מלך.

ש: מי זה חיזה?

ת: סדרים שנלחם נגד האיטלקים. הוא שמוח בנו, והוא אומר לנו: אין לי חיילים יהודים בצבא שלי, אבל אין דבר, אתם בני, כאילו אנחנו בנים שלו. את יודעת, הבדואים מארחים טוב, הוא בדואי. אחרי זה שמעתי שהוא תוכרז כמלך.

ש: בלוב?

ת: כן, בלוב. ישנו אצלו, הוא אומר לנו: תאכלו כבר צתריים אצלנו. הוא יודע שהיהודים לא אוכלים טרף. הוא אומר לנו: אני אביא לכם אוכל שמותר לכם, אני יודע. הוא מראה הכיר יהודים מבגוזי. הוא אפילו שאל אותנו, את אבא של משח הוא הכיר, למה? כי אבא של משח היה במאגדיא, זה נמצא במרחק של מאה ועשרים ק"מ מסלום, אבא שלו חיזה תייט. היה ידוע שהוא היה בורח מפעם לפעם ממצרים ללוב, עושה סדר בין האנשים שלו, זה היה לפני שהאיטלקים הקימו גדר כמו גדר אלקטרונית עם חשמל.

אכלנו אצלו סרדיניים, ביצים, לחם, פירות ומה לא. הוא אומר לנו: תישנו אצלי, תישנו אצלי, אבל לא רצינו. הוא רשם אצלו את שמו ואת שמות המשפחה. אנחנו שאלנו אותו על חמשפות שלנו, אבל הוא לא ידע, הוא עוד לא חיב בבגוזי, רק אז האנגלים נכנסו בחזרה.

ש: באיזו שנה זה חיה, באיזו שנה אתם פגשתם אותו?

ת: סוף 41.

ש: ההורים היו עדיין בחיים, הם גרו בבגוזי?

ת: לא, תיכף תשמעי על ההורים. כשאני קיבלתי חופש לפני תשחור, קוראים לזה דצי'אנס באנגלית, אז חתחלתי להסתובב, רציני לנסוע לבגוזי לראות את ההורים.

ש: מתי זה היה?

ת: ב-43. אבל אני הייתי כבר בארץ הרבת פעמים, היכרתי כבר את אשתי, היינו כבר קשורים. אבל אני רוצה לראות את החורים, אין מה לדבר. אני מסתובב במצרים בנינו של היחודים,

רואח אותי יהודי שהמשתתף שלו היתנה להם חברה של ספנות. כל הספינות שהיו מגיעות לבנגוי, הם היו מנהלים את זה. קראו לה טירניא, ולאיש הזה קראו בזארנון. הוא ראה אותי, בא אלי, נישק אותי. הוא שאל אותי: לאן אמרתי לו: אני נסע לבנגוי. הוא שאל אותי: למי אתה נסע לבנגוי? אמרתי: להורים, לאחים. הוא שאל אותי: לא שמעת כלום? אמרתי לו: לא. הוא אמר לי: מתוך אלף ושמונה מאות יהודים נשארו בקושי מאתיים ועשרה יהודים, כולם חלכו. מתו שם בטיפוס של כניס, מחוסר היגיינה ואוכל. נתנו להם כף שמן ליום ושלושים ארבעים חמישים גרם לחם, זה הכל.

ש: הוא אמר לך שזה היה במתנה ג'אדו - Judo?

ת: כן, כן. קברו אותם עשרים ס"מ עומק, כי האדמה שם מאבן. הרס"ר נתן להם באותו זמן שחיו צריכים לקבור את המכוש והאת, והיו צריכים לחחור אותם מיד. עד שהגיעו בנות-הברית תוך שלושה ימים. כשהם הגיעו, מצאו אותם גם על סף מוות. כל יום מתו עשרים, עשרה, חמישה-עשר. בין אבא לאמא היה הבדל של חצי שעה.

ש: מי סיפר לך את זה?

ת: אחד שחיה שם וחגיע, הוא נמצא, קוראים לו משה. או אני תזרתי לארץ, וגמרנו את העניין.

ש: אבל זה היה ב-1943?

ת: כן. קיבלת, ולא חלכתי יותר, היה פה מטה.

ש: מה קורה אחרי שאתם שואלים את סידריס על המשפחות שלכם, זה היה בסוף 1941?

ת: כן.

ש: החורים היו עדיין בחיים בסוף 1941?

ת: אני חושב שכבר לא, כי עצור אותם ביום שישי והמרתק היה אלף ושמונה מאות ק"מ.

ש: המרחק מבנגוי לג'אדו?

ת: כן, זה בגבול טוניסיה. הם דאגו שלא יהיו ביניהם מרגלים לטובת האנגלים. האיטלקים שמעו שהיהודים מתאו כפיים ושמתו. כשהאיטלקים הגיעו חם רצו גם לתסל את כל היהודים של בנגוי לפני שלקחו אותם לג'אדו. כבר שמו אותם בכיכר, הם ישבו על הברכיים, שמו מכוונת יריה מסביב, ורצו כבר לתסל אותם.

ש : באיזו שנה זה היה?

ת : אני תושב שזה חיה בשנת 41. אבל חיכו לחתימה של המלך ויקטור עימנואל, והמלך לא חתם.

ש : האיטלקים רצו לחסל את יהודי בנגזי ולא הטאציס?

ת : האיטלקים. חגרמנים רק נתנו את התוראח להרחיק את היהודים מקרבת שדה תקרב.

ש : האם ידוע לך מתי הוציאו את החורים שלך ואת המשפחה שלך לגיאדו, איפה אתה חייט באותה תקופה?

ת : בצבא הבריטי.

ש : איפה, באיזה מקום?

ת : פה בארץ.

ש : כשהיית בסרפנד?

ת : כן, אבל לא ידעתי כלום. כמה חיילים יהודים מבנגזי שהיו בצבא הבריטי נסעו עוד לבנגזי, ומצאו שאין כמעט יהודים. חיתת שם איזו אלמנה אחת או זקן אחד שחזרו מתמתנה מגיאדו, היו איזה ארבעים חמישים. ביניהם חיתת אחת שלי, שהייתה גרה פה בארץ בבנימינה, היא נפטרה לפני שנתיים.

ש : אחות שעלתה אחר-כך לארץ?

ת : כן. היא ניצלה.

ש : היא היחידה שניצלה מגיאדו?

ת : כן. אחרי שנסעו בתור חיילים, נסעו לבנגזי לראות, לא ידענו כמוני מגיאדו, לא ידעו מכלום. הם לא מצאו אף יהודי, הם רצו לעזוב, אז אמרו להם: אין לכם מה לעזור, פה אתם נשארים. הוציאו להם שם את חבדנים, ושחררו אותם. בוארון סיפר לי שרצו לברוח, אבל לא ידעו איך. לא נתנו לחם לצאת מבנגזי, אפילו לצאת לבארצ'י או מקום כזה, לא נתנו להם.

ש : למי, לחיילים האלה שהכירו אתכם?

ת : לחיילים היהודים שנסעו לשם, ושם היו כבר האנגלים, לא נתנו להם.

ש : מי לא נתן ליהודי בנגזי לצאת?

ת: הבריטים לא נתנו לחיילים האלה החברים שלי, שנסעו לבקר את ההורים שלחם. הם רצו לתזור לישראל או למצרים, כי עוד לא קיבלו שיחרור, לא נתנו להם. אמרו לחם: אתם גמרתם עכשיו, גמרונו.

ש: חשאיירו אותם בבנגוז?

ת: כן, השאיירו אותם בבנגוז, אבל כולם עלו.

ש: הם עלו לארץ אחר-כך?

ת: כן.

ש: מה קורה לך בתקופה הזאת עד שהשתחררת ב-43, מה אתה עושה בצבא הבריטי?

ת: חזרתי לארץ עם הנייר הזה, עם חפצק חזח של חופש לחודש.

ש: אבל זה לא ברור. אתה אמרת שבסוף 41 פגשתם את סידריס בקהיר?

ת: כן.

ש: ואתה השתחררת ב-43, אז מה קורה לך עד אז?

ת: אני הייתי במצרים במחנה מעבר. הייתי מתורגמן וממונה על כל הסדר של ארבעים חיילים. גם שם חיח לי מצב לא טוב, כי חברים עזבו את מצרים. כשהנאצים התקרבו למצרים, הבריטים ברחו.

ש: זה חיח ב-42?

ת: כן. הם ברחו, ואותי לא לקחו, אני נשארת עם הטבח.

ש: אבל אתה היית בתוך המחנה?

ת: כן. כל המחנה התרוקן בעשרה רגעים, קצינים, חיילים וכולם כולם. אני רואה שנשארת עם הטבח הקופטי. הוא חיח טבח ראשי, כל ערב הייתי הולך אליו, הוא היה מכין את האוכל למחר. אמרתי לו תמיד: תעשה לי כוס קפה. הוא אמר לי: הקפה שנשאר לי זה בשביל הגרמנים שבאים מחר. שאלתי אותו: מה? הוא אמר לי: מה שאתה שומע, מה שנשאר קפה זה בשביל הגרמנים, בשבילך אין יותר קפה. קיבלתי זעם, איזה זעם, אבל נשק אין לי.

ש: לא היה לך כבר נשק?

ת: לא. במשך היום היה לי בגלל החיילים האיטלקים, אבל כשהם נסעו למחנה שבויים אחרי-הצחריים בארבע המשטרה הצבאית לקחה לי את זה, ובבוקר הגיאו לי. אז לא היה לי נשק.

כשהוא בא לידי רציתי לאכול אותו עם הידיים עם השיניים, עם מה שהיה לי. התחלתי לתסתכל עליי ככת, הוא לא ראה אותי, הוא בדיוק היה מקלף דלעת גדולה. באתי מאחוריי, נתתי לו אגרוף פח מאחורה,

. חטפתי לו את חסכין, ונתתי לו : טך! טך! טך! לא

עזבתי אותו, כל חלק בגוף שלו תקעתי בו את חסכין. הוא הלך, הוא מת. אני הלכתי לאיפה שהיה השער, השער היה סגור, אין שוטרים ואין שמירה. אמרתי: אלוחים, איך חם עזבו אותי. אני החזקתי מעמד, כי אני ידעתי לדבר מצרית, הייתי שם כבר שלוש שנים, אני ידעתי טוב מאוד מצרית. אמרתי להם: אני עובד פה, הרי המצרים עבדו שם במכבסה, בנריה ובכל מקום. זה היה מתנה גדול, מתנה בתוך מתנה. לא ידעתי מה לעשות, היה חושך.

בסוף אמרתי לעצמי, ויקטור, עכשיו אני גמרתי עליו, עכשיו הם יבאו, יראו אותו שהוא שחוט, הרי אין אחר שעשה את זה אלא רק אני. המצרים יראו. אני נשארתי על-יד השער כל הלילה, זה היה שער מברזל, אבל יכלו לספס, ולעלות מלמעלה. המצרים גם לא חרגישו שכל הצבא, כל החיילים שחיו עזבו. לא היו הרבת, לפעמים היו עשרים, לפעמים היו עשרות, לפעמים חמישים. אבל העובדים היו עובדים עד שעה שלוש, וחיו הולכים הביתה, המתנה היה ריק. רק אלה שבאו לחופשה כדי לטוס היו נשארים יומיים שלושה במקום. ככה זה היה, שאני נשארתי לבד לבד.

ש: אבל איך זה שחבריטים שכחו אותך?

ת: המפקד קיבל הוראה לעזור מיד את המחנה, לרוקן את כל הצבא, כי הנאצים התקרבו לאלכסנדריה.

ש: זה היה באלכסנדריה או בקהיר?

ת: בקהיר, אני חייתי בקהיר, אבל הם התקרבו לאלכסנדריה. בקהיר ביום כבר שרפו ניירות, ואני לא חבנתי למח הם שורפים. הם שרפו מסמכים. נשארתי עד המקר, בבוקר באו כולם בחזרה, כי הנאצים נכנסו עד מארסא מאטרוואת, זה קרוב לאלכסנדריה. שם כיתרו אותם כושים, אני חושב שאלה היו סודניים. כיתרו אותם משני הצדדים עם אופנועים. הצבא הנאצי שנכנס היה כולו משורין, הם חיו עם טקנים. כשראו טורים של אופנועים, מאות ואולי גם יותר אז קיבלו הוראה לטפור. בינתיים האנגלים הלכו מאחורי הסודנים עם שריון, וסגרו

עליהם שוב. שם הטאצים נעצרו, וחתחילו לסגת לאט לאט. אבל בינתיים שמעו מהחזית השניה מטוניסיה ומטריפולי שהאמריקאים מתקרבים כל יום, חשבו חמישים שישים ק"מ, אז הם נכנעו.

ש : באל-עלמיין

ת : כן. הם חשבו להגיע לבנגזי, ולשלוח אוניות. זה היה ב-44.

ש : אל-עלמיין זה ב-43.

ת : אבל זה הרבה אחרי אל-עלמיין.

ש : מה קורה איתך, אתה במתנה, תבריטים חוזרים?

ת : השתחררתי ב-43 בגלל העיניים.

ש : אתרי שהבריטים חזרו אתה ממשיך עוד לשרת שם במתנה?

ת : לא, לא.

ש : זה היה ב-42 במארסא מאטרואחז?

ת : במארסא מאטרואחז חייתי עוד בצבא, אבל אחרי זה ב-43 אני כבר השתחררתי. אני לא

הרגשתי שהוא הרגיש עלי, אני ביקשתי מסדר חולים ונכנסתי. היה לי כאב בטן, תמיד היה

לי כאב בטן מיום ש . הוא חתחיל לספר לי ככה, , שמו אותו לא יסלתי ,

כי היו עוד קטנים. אמרתי לו שכואב לי. הוא אמר לי: לך. הלכתי. אתרי-הצהריים חסרן

שלנו אמר לי: ויקטור יש לך מזל. שאלתי אותו: מה? הוא אמר לי: אתה משתחרר. אבל לא

חלכתי, בגלל שברחתי מהעניין של החופש. לא חתיצבתי, עליתי ארצה בלתי-ליגאלי.

ש : אבל שוחררת באופן פרמאלי?

ת : כן. אבל לפני השחרור נותנים חופש חודש, ובחודש הזה אני ברחתי. ברחתי לא עם כל

חניירות. כשבוארון סיפר לי את העניין הזה רציתי מחר לחזור לכאן, כי אני חייתי בעל ניסיון

אך עלינו עם מסרתי שלא יכול היה לקבל עבורנו סרטיפיקטים. על המקום אני באתי...

ש : איך הצלחת לצאת ממצרים?

ת : הגעתי לתחנת הרכבת בקהיר. היו כמה חיילים ישראלים, אני יושב, ולבשתי כבר בגדי אורח.

הם אומרים לי: שלום ויקטור, מה זה, מה אתה עושה? אמרתי להם: אני משוחרר. הם

שאלו אותי: לאן אתה הולך, לאן אתה נוסע? אמרתי להם: אני חוזר לארץ ככה. הם אמרו

לי: בוא תעלה איתנו לקרון. זה היה חקרונ של הצבא לבד, שוטרים מצריים לא יכלו לעלות לחיפוש. היה חורף, הם נתנו לי מעיל ובוסתינה, זה כובע סירת כזה.

ש: הכובע הזה המתקפל בפנים?

ת: כן. לבשתי את המעיל, תבשתי את הבוסתינה, וישבתי שם. למצרים היה אסור לעלות לשם, בשום פנים ואופן, אבל למשטרה האנגלית הצבאית היה מותר. עלתה משטרה צבאית, הם ראו אותי, ביקשו ממני פס, הראיתי להם את הפס. הראיתי להם את הפתק תוזה. הם אמרו: אוקיי, אוקיי! הם ירדו, ואני הגעתי למחרת בבוקר לישראל.

ש: איפה ירדת, באיזה מקום?

ת: ירדתי בתל-אביב.

ש: הרכבת הגיעה לתל-אביב?

ת: כן. ירדתי בתל-אביב על-יד בית הדו. לא רציתי ללכת לבית של החברה שלי, שהיא אשתי, התביישתי. לא היו לי בגדים, לא חבאתי שום דבר, אין לי כלום. איפה אני אלך? הייתי בכיכר המושבות, ראיתי יהודים, אמרתי להם: תראו אני הגעתי לארץ, אני לא יודע לאיפה ללכת. הם אמרו לי הנה ברחוב עליה תלך עד הסוף יש שם בית עולים. הלכתי והגעתי. מה מצאתי? מצאתי בית ערבי. זה היה בית-אריזה של פרדס.

באמת למעלה ישבת משפחה אישית ובעלח עם בן. סיפרתי לו, הראיתי לו את הפתק, הוא אמר לי: בסדר, אל תדאג. הוא הכניס אותי לצריף שחיה בנוי מעץ, והחזית שלו הייתה מניילון ורשת. הוא אמר לי: אני מקבל אותך, אבל אתה חייב ללכת לרחוב מוהליבר, לקבל זריקה, בלי זה אני לא מקבל אותך. חלכתי עד שמצאתי את רחוב מוהליבר, וחזיקו לי זריקה. חזרתי לשם, שכבת. תוך שעתיים היה לי חום גבוה, לא יכולתי לחזו את חיד, לא ימינה ולא שמאלה, זה כאב, חיד התנפחה.

לאיש חזה קראו ישראל, הוא הרגיע אותי, אבל השמש שרפה אותי. השמש שחודרת מהניילון, אין חלונות אין שום דבר. זה היה צריף קטן שהוא היה בגובה של אולי שני מטר. חייתי שם ארבעה ימים עד שהרגשתי טוב. כשהרגשתי טוב ברחתי. ישראל אמר לי: לך לנחלת בנימין, יש שם סוכנות, הם יטפלו בך.

הלכתי, אמרו לי: טוב, אנחנו נשלח אותך לעבוד ברעננה. לי לא נשאר כלום, לא כסף ולא כלום כלום, חוץ מהבגדים שאני לובש. נתנו לי כרטיס בדיוק ב , אמרו לי: סע לרעננה! נסעתי לרעננה עם האוטובוס, הוא חזירי אותי ברעננה. ברוב אתר היו בתים בעלי קומה אחת, בין בית לבית חיח מרחק של חצי ק"מ, כשהבתים נגמרו היו פרדסים. עד שמצאתי את המקום, את לישכת העבודה, ליוו אותי, ונתנו לי פתק לצרכנית, כל יום אני יכול לקנות בתמישה גרוש, זה הסכום, כי חיזמית זה עשרים גרוש, עבדתי בפרדס. הלכתי לצרכנית, לקחתי ממנו לחם, לקרזה והלכתי. נכנסתי לפרדס, לא היה שם אף אחד בצריף, היו פעלים בתוך הפרדס, אבל לא ראיתי אותם. אתר-כך באו, כולם היו מסורית, אני לא יודע מאיפה עוד, אבל כולם היו מעדות המזרח. ראו אותי שוכב, לא היה לי תיאבון, לא אכלתי, לא , ישנתי על הקרשים.

למחרת בדיוק היה יום חמישי, אמרתי לעצמי, אלה לא חיים, איזה חיים אלה, איך אני נפלתי פה. שם לא היה לי כבר כסף. לא היתה ברירה, הלכתי לצרכנית אחרי-צהריים, זה היה אחרי שעבדתי שלוש ימים מכופף עם הטוריה, לחתוך את הקוצים, לעשות את הגומות, לעדור את האדמה. זאת היתה עבודה קשה. ביום חמישי אחרי-צהריים הלכתי לצרכנית, נכנסתי לצרכנית כדי לקחת את המנה. למחרת יום שישי, ואני משתוקק לאשתי.

ש: אתה עוד לא ראית אותה?

ת: לא ראיתי אותה, אבל אני משתוקק. לא רציתי ללכת, התביישתי ככה. האיש שעבד שם בצרכנית, שמחר, הוא תמיד היה בפנים במחסן. הוא נכנס למחסן, ואני עומד על-יד השולחן הארוך. אני רואה פתק ככה מקופל מקופל עד שני ס"מ מרובע. זה היה כבר כמעט ערב, לא ראיתי בדיוק מה זה, אמרתי לעצמי, מה יכול להיות? שמתי את היד, ושמתי את הפתק בכיס. אמרתי, מה זה יכול להיות, אם זה סתם נייר אני אזרק אותו, אבל אולי זה משחזר אחר.

הלכתי, לקחתי את, לקחתי את הלחם, הלכתי לצריף, שמתי, ויצאתי כאילו לשתות מים או משהו כזה. אני כבר מכיר את כל הפרדס. היה שם עץ אקליפטוס מצד שמאל, עץ אחד, הלכתי על ידו, לא ראיתי מה זה, לא רציתי לראות. ככה שמתי את זה בחול, כיסיתי, וחזרתי לצריף. אכלתי, והלכתי לישון.

אנחנו היינו קמים בחמש, בארבע יצאתי מהצריף, היה חושך. באתי על-יד העץ, חיפשתי, חיפשתי, מצאתי את חפתק. הלכתי עם חפתק קצת לאור, מה אני מוצא : חמישה פאונד.

ש : זה היה חפתק?

ת : חמישה פאונד בזמנו זה היה משהו. זה היה באותו היום לפני שראיתי את אשתי, שכרתי בדיוק חדר קטן באותה שכונה, חצי לירה לחודש. זה היה דוקא אצל אחד, שהוא חיה אתראי.

ש : ותיק?

ת : לא ותיק. הרי כל הבגזאים האלה שקנו אדמות עשו מזה פרנס, הביאו משפחה מטריפולי, הוא השקה, בנה את תגוד, בנו צריף. הבן שלו התחתן, הוא בנה בית, חיה לו חדר קטן, הוא השכיר לי. הלכתי באותו חיום ביום שישי לשם למנהל, אמרתי לו שכואבת לי הבטן. הוא אמר לי : יום שישי חיום. אמרתי לו : כואבת לי הבטן, אני לא יכול, מה אתה רוצה, תן לי רק עשרה גרוש לנסוע למונטיפיירי, זה בתל-אביב פת בקריה. הוא אמר לי : מאיפה אני אתן לך? אמרתי לו : אבל איך אני אסע? עשיתי את עצמי שאין לי פרוטה. הוא נתן לי.

רצתי, עליתי על האוטובוס הראשון. קודם שכרתי את החדר, בלי שהיא ידעה, בלי שהיא ראתה. נסעתי לתל-אביב, ירדתי קודם בשוק המישמשים, קניתי ספה כמעט חדשה. היו באים עולים מגרמניה, זאת היתה ספה עם קטיפה אדומה. עובתי את הספה אצלו, והלכתי לרחוב הרצל. קניתי סדין, קניתי שמיכת, קניתי כרית, קניתי שמיכת פוך, קניתי שתי צלחות.

ש : כל מיני ציוד לבית?

ת : כן. קניתי גם בגדים, קניתי מכנסיים ארוכים, קניתי חולצות, גופיות, וחכל קניתי. קניתי גם אוכל.

ש : תמישה פאונד היה או כל-כך הרבה כסף?

ת : כן. חמישה פאונד זה היה השכר החודשי של פועל. זה שמכר לי את הספר התחשב בי, הוא הכיר אותי. התרחצתי, התגלחתי, התלבשתי הכל חדש, ובאתי לגברת. שמחו מאוד. גם אלה שהשכירו לי את החדר, אמרו לי : אתה עושה שבת אצלנו. אמרתי להם : בסדר, אבל רק התרחצתי, התגלחתי והכל, הלכתי, עליתי למעלה. חיה שמח ווחו.

ש : מתי התחתנתם?

ת: ב-45.

ש: במה עבדת כאן בארץ?

ת: עבדתי בתור רפד. הזוגות שהתחתנו פה קנו ספה, הספה הזאת חיתה בלי קנטיס בלי שום דבר ומתחתיה חיה ארגז. הארגז הזה היה מדיקט ומסביב עץ כדי שזה יקבל גם-כן גובה. חיו שמים את השמיכות את הכריות את הכל, מכסים את זה, זאת חיתה ספת. כשבא אורת היה יכול לשבת. את זה כל הזוגות קנו, לא היה כסף. ספר כזאת אני חושב שהיתה עולה חצי לירה או לירה משהו כזה. אני הייתי מקבל שלושים וחמישה גרוש על חידוש, הייתי מחדש את הספה. לפעמים הייתי עושה שתיים, שלוש או ארבע, הייתי מרויח טוב. הייתי מגיע לאלף וחצי, אלף תעשרים, לאט לאט.

ש: באיזה שלב קיבלת את המסמכים מהצבא הבריטי, אישור שהיית בצבא, ואיך מצאו אותך בכלל, הרי ברחתי?

ת: המטה של הצבא היה בירושלים, זוקא בירושלים העתיקה. היו אירוסין של אח של אשתי, הלכנו אשתי ואני, קניתי לחם עוגות ודברים כאלה. פתאום ניגש אלי בן-אדם אחד בירושלים, גם הוא בא לטייל. נכנסנו לקפה, והוא היה אוהב לשתות עראק. הוא הזמין שתי כוסות עראק, שתיתי עראק והייתי מבסוט. נזכרתי שהמטה פה, הלכתי ככה,

ש: בירושלים?

ת: כן, בירושלים, חוץ מזה אני כבר שנתיים וכמה בארץ. רשמנו אותי וכל זה אמרו לי: תקבל הכל הביתה. אחרי חודש קיבלתי הכל הביתה. קיבלתי את המדליה, את הסרטים, את הכסף, הכל הכל את כל תזכויות. קיבלתי תעודה של התנהגות טובה.

ש: לא כתבו שם שהיית בציטוק?

ת: לא, לא.

ש: אז אתה בעצם פנסינר של הצבא הבריטי?

ת: לא, אני לא פנסינר. חיח לנו בית בתל-אביב, קראו לו חליגיון הבריטי. חלכתי פעם, אבל השתעממתי. הם משחקים שם פאולה, שש-בש. יש בתורה קטועת יד, היא מנהלת את המקום, אפשר להזמין קפה, אפשר להזמין תה, גוון, עוגה במתיר זול. מי ילך עד צפון תל-אביב כדי לאכול? אני כבר התחתנתי.

- ש : איך אתה מצאת את חדרך שלך למחנת של לחי, איך הגעת אליהם?
- ת : אני לא חגעתי אליהם, אני הגעתי אליהם רק אחרי שקמה מדינת ישראל.
- ש : אבל הלח"י כבר לא היה קיים אחרי חקמת המדינה.
- ת : אני יודע. אבל הגעתי ללח"י בגלל שבעכו היו תולים את תבחורים. פעם תלו חמישח בפעם אחת, ומפקד בית-הסוהר שאל אותם אם הם רוצים לבקש חנינה מהמלכח? כמעט בטוח שהיא תינתן להם. אבל הם לא רצו, הלכו לתליה, ולא ביקשו חנינה. אני חרגשתי שאני דבוק אליהם. ביום שחרגו את אליהו חכים ואת אליהו בית צורי במצרים עם הלורד מוין הייתי שם. ידעתי, אבל לא רציתי להתקרב.
- ש : איפה היית?
- ת : במצרים בצבא הבריטי.
- ש : מתי זה היה?
- ת : ב-42. לא רציתי להתקרב, כי אני ידעתי שאפילו בלי נשק, מנווך זעם הייתי חוטף נשק של מישהו שחיה שם. תלו אותם ברחוב חכי מפואר בטריבינאל שם בית-משפט. זה בניין כזה עם עמודים עגולים בגובה של עשרה מטרים. אם הייתי מתקרב לא חיה נגמר בטוב. לא נתן, אבל הם יכלו להימלט, ולחזור ארצה, חיה לחם אופטע.
- ש : חכים ובית-צורי?
- ת : כן, היה להם אופטע, שהשכיבו אותו שם. אבל חיתה לחם פקודה לא לפגוע באף שוטר מצרי. רדף אחריהם שוטר כושי מצרי, הם יכלו לתת לו, חיה לחם חרובה אבל לא, חם מסרו את עצמם.
- ש : אתה אישית שמעת בוודאי כשחיית שם במצרים על הלורד מוין?
- ת : כן.
- ש : מה שמעת עליו ביחסו ליחודים?
- ת : אני שמעתי יותר על ברנדוט מאשר עליו. אז כבר נכנסתי לעומק הלח"י. אבל אחרי שקמה המדינה הייתי פעיל בתנועה.
- ש : איזו תנועה?

ת: תנועת החרות. אפילו פירסמו אותי פעם בעיתון חרות בתור מזכיר האיזור. אחרי זה הייתי גם פעיל במשרד הביטחון, מוניתי לקצין הביטחון של האיזור.

ש: תודה רבה.